

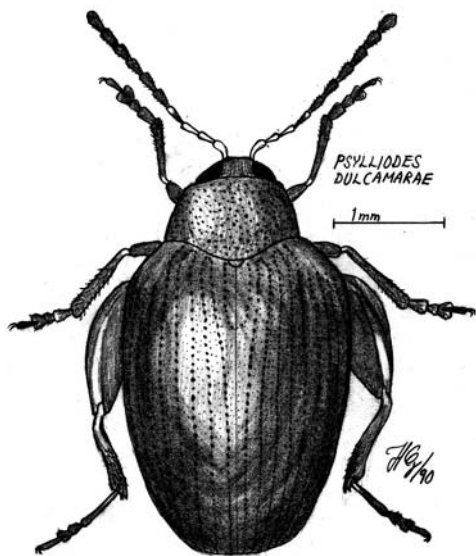
Ska vi ha svenska namn på insekterna? - Hur ska de i så fall vara beskaffade?

av Håkan Gustafson

Det som inte har ett namn finns inte för oss människor. Det är först när det lilla krypet har fått ett namn som vi utan alltför omständiga beskrivningar kan särskilja det från andra kryp och tala med varandra om det. En förutsättning för att vi ska förstå varandra är dessutom att vi talar samma språk, det vill säga associerar till samma djur när vi hör namnet i fråga.

Ska vi därför snabbast möjligt se till att enas om svenska namn (så kallade trivialnamn) på samtliga svenska insektsarter? – Nej, det finns många aspekter som bör beaktas innan vi löper amok i vår namnsättningsiver!

Språket är kulturberoende och lever ständigt. Många lokala namn på småkryp har funnits genom tiderna. Ett fåtal av dessa folkliga namn har så småningom fått en bredare spridning och några av dem har kommit på pränt. Av förklarliga skäl gäller namnen ofta som samlingsnamn för ett antal liknande arter, exempelvis örklöcka (=stora jordlöpare av släktet *Carabus* i Närke) och nyckelpiga ("Det där djuret som med sina prickar visar hur många år det är."). Andra namn gäller exklusivt för enstaka, lätt identifierbara, arter, exempelvis körkmack (riddarskinnbagge, *Lygaeus equestris*, på Gotland), korm (= renstyng, *Oedemagena tarandi*) och sorgmantel.

Besksötejordloppa
Psylliodes dulcamarae

Av de ovan nämnda namnexemplen är nyckelpigan och sorgmanteln "upphöjda" till rikssvenska och är därmed betraktade som "rätt namn". Allt talar för att dessa namn även kommer att användas långt in i framtiden. Körkmacken och kormen finns förvisso omnämnda i litteraturen men är trots detta inte "godkända" på riksplanet. De är därmed förpassade till avdelningen "lokala namn". Bara en stark lokal tradition kan fortsätta att hålla dessa namn vid liv. Ett namn om med all säkerhet är på väg att försvinna är den närkingska örklöckan. – Viim kômmer ûm fämti år å veta vaa e örklôcka ä? När ett folkligt förankrat namn försvinner så försvinner ofta en bit kunskap och den mytologi som är förknippad med djuret i fråga.

För närvarande finns det förslag på svensk namnsättning av flera svenska insektsgrupper. För flugor och myggor finns ett förslag till namn på samtliga familjer (Andersson 1991). Även för skalbaggar finns ett förslag till namn på samtliga familjer (Pettersson 1989). Fjärilsfolket ligger som vanligt först, med svenska namn på samtliga svenska fjärilsarter (Svensson & Palmqvist 1990).

På familjenivån är de flesta svenska namnen ganska korta och flera av dem bygger på en lång tradition. Som exempel kan familjenamn som knott, bromsar, spyflugor, dykare, knäppare, mott och mätare nämnas. Trots att namnen bygger på en lång tradition blir det dock alltid problem vid namnsättning av systematiska grupper över artnivå. Vilket svenskt namn ska den familj ha som nyligen bildats genom en sammanslagning av två tidigare familjer? För skalbaggnas del är flera utav familjenamnen enligt Pettersson (1989) redan passé på grund av ändrade familjeindelningar.

Vinökortvinge
Gabrius lividipes

När vi kommer ner på artnivå är det bara de mera välkända arterna som har specifika namn som exempelvis ekoxe, timmerman, citronfjäril och påfågelläga. Övriga namngivna arter har fått nykonstruerade namn som ofta innehåller ett folkligt förankrat samlingsnamn som är kompletterat för att överensstämma med modern systematik. De svenska artnamnen är alltså många gånger en spegling av vad de tongivande taxonomerna, för tillfället, har kommit fram till vad gäller småkrypens inbördes släktskap. Namnen har därför många gånger blivit mycket långa och krystade, som exempelvis mångfläckig småharkrank (*Limnophila punctata*), ljusbrun glansbladbagge (*Gonioctena viminalis*), dubbelpunkterad slankstarrminerarmal (*Elachista biatomella*) och triangelpunkterat korgblomsmott (*Phycitodes albatella*).

Som vi alla vet kompletteras ständigt kunskaperna om insekternas inbördes släktskap. I takt med införandet av nya metoder, som exempelvis DNA-analyser, kan vi även fortsättningsvis förvänta oss flera omfattande revideringar av systematiken.

Allt detta medför att flera av de konstruerade svenska namnen som bygger på systematik så småningom kommer att kännas "fel". De långa namnen kommer dessutom inte heller att få någon kulturell spridning. Entomologerna kommer att inse att det är mest praktiskt att hålla sig till ett system som speglar aktuell kunskap om inbördes släktskap och som dessutom är internationellt gångbart. Allmänt naturintresserade kommer att tröttna när långa svenska namn som bygger på systematik så småningom visar sig vara systematiskt helt missvisande.

Dagens sätt att vetenskapligt systematisera och namnge levande organismer följer det system som grundlades av Carl von Linné. Uppdelningen av insekterna i ordningar, familjer, släkten och arter (och ibland ett antal mellanliggande nivåer) är så väl inarbetad att den näst intill betraktas som en naturlag.

I framtiden kommer säkert nya system, och därmed också ny vetenskaplig namnsättning, att tas fram för att bättre spegla evolutionshistorien. Det är endast artnivån, i dagens systematik, som har en reell biologisk bakgrund (förutsatt att det handlar om sexuellt reproducerande organismer). Artbildningen är en logisk följd av sexuell reproduktion. När den sexuella reproduktionen har evoluerat fram hos en organism, medför fortsatt evolution att artbildningen kan börja. Organismer som inte förökar sig sexuellt bildar däremot inte arter. För dessa är det mera korrekt att tala om stammar eller kloner.

Närstående arter är ofta svåra att avgränsa från varandra. Dessutom är arterna föränderliga i såväl tid som rum. Definitionen av vad en art är brukar därför ofta stanna vid "vad en god taxonom anser vara en art".

Nivåer över artnivå har som sagt var ingen reell biologisk bakgrund. Tills vidare är det dock praktiskt att dela in arterna i exempelvis släkten, familjer och ordningar trots att det till stora delar bygger på subjektiva bedömningar. Linnés system är trots allt fortfarande det bästa som hitintills har konstruerats.

De vetenskapliga namnen kan många gånger kännas krångliga att lära in. För många av oss entomologer kan det dessutom kännas extra tungt när systematiken och därmed också de vetenskapliga namnen ändras inom ”våra” ordningar. Ändringar av ett namn beroende på att någon urkund visar att kryptet var beskrivet tidigare än gängse uppfattning tillför definitivt inte något till det biologiska kunnandet. Dessutom känns många uppdelningar och sammanslagningar av såväl släkten som familjer ofta alltför subjektiva och därmed helt omotiverade. När nya analysresultat visar på en evolutionär historia som avviker mot gängse uppfattning är det däremot av högsta biologiska intresse att systematiken, och därmed också de vetenskapliga namnen, korrigeras därefter.

De vetenskapliga namnen syftar alltså bland annat till att systematisera djuren utifrån den evolutionära historien. Syftet med de svenska namnen bör vara ett annat. Syftet med de svenska namnen bör vara att underlätta igenkännandet av djuret.

Jag anser inte att några speciella regler ska gälla för svensk namnsättning av insekter. Men jag vill ändå ge följande råd:

- Använd gärna svenska namn på insekterna. Det kan göra entomologin mera lättillgänglig. Det kan dessutom många gånger underlätta vid konversation med exempelvis länsstyrelser och kommuner.
- Använd så långt som möjligt folkligt förankrade svenska namn.
- Använd exempelvis färg, form, beteende eller liknelser som grund vid nykonstruktion av svenska namn, namn som i framtiden kan få en folklig förankring.
- Undvik djupgående systematiska anknytningar så långt det går vid nykonstruktion av svenska artnamn.
- Låt det inte bli till ett självändamål att samtliga kryp ska ha ett svenskt namn. Bra namn kan inte krystas fram.
- Specifika svenska namn på släkten, familjer och ordningar är sällan intressanta. Det är bättre att låta gamla namn som ”fluga”, ”humla” och ”myra” leva vidare.
- Uppmuntra fri svensk namnsättning. Ett trivialnamn ska aldrig utpekas som ”felaktigt”. Låt språket och de lokala kulturerna leva. Förr eller senare kommer ett fåtal namn att användas mera än andra.
- Bilda inte nomenklaturcentraler som påbjuder att specifika trivialnamn ska användas av alla.
- Vi entomologer bör inte följa samma väg som ornitologerna. Ornitologerna har i sin iver att korrigera ”felaktigheter” ändrat det folkligt väl förankrade namnet ”tornsvala” till det systematiskt anpassade ”tornseglare”. Vår stora svarta hackspett är dock, tack och lov, ännu inte officiellt omdöpt till ”spillspett” trots att den inte tillhör familjen *Corvidae*. Vem vet om inte talgoxen också är diskuterad? – Den har ju varken klövar eller horn!
- Kom ihåg att användandet av de vetenskapliga namnen är det säkraste sättet att benämna ett djur.

Midsommarvivel

Zacladus geranii

på midsommarblomster

För egen del kommer jag att fortsätta att kalla droppbaggarna (före detta familjen *Scaphidiidae*) för droppbaggar och inte för kortvingar trots att de numera är inlemmade i familjen *Staphylinidae*. Jag kommer också att fortsätta att kalla barkborrarna (före detta familjen *Scolytidae*) för barkborrar och inte för vivlar trots att de numera är inlemmade i familjen *Curculionidae*. Det tvetydiga artnamnet "läderbagge" kommer jag bara att använda för *Osmoderma eremita* (familjen *Scarabaeidae*) eftersom den på senare tid blivit så uppmärksammas som "läderbaggen". Om någon dristar sig till att fortsätta att kalla *Brosicus cephalotes* (familjen *Carabidae*) för "läderbagge" må det vara hänt. – Men visst är det lämpligt att djuret blir preciserat genom en angivelse av det vetenskapliga namnet. Jag kommer dessutom att fortsätta att använda namnen vägglus, strimlus, bladlus och fårlus trots att inte någon av dem, systematiskt sett, är en lus (ordningen *Anoplura*).

Rönnbärstroll

Pselaphorhynchites aequatus

Jag ser fram emot en fortsatt aktiv, spontan och fri svensk namngivning av svenska insekter med namn som är inspirerande och gör det lätt att associera till respektive djur.

Litteratur

- Anderson, H. 1991. Aktuell klassificering av inhemska tvåvingar (Diptera), med svenska namn på familjerna. – Entomologisk Tidskrift 112: 49-52.
- Pettersson, R. B. 1989. Svenska namn på de inhemska skalbaggsfamiljerna. – Entomologisk Tidskrift 110: 113-115.
- Svenson, I. & Palmqvist, G. 1990. Svenska fjärilsnamn. Entomologiska föreningen Stockholm.